Code No. 2508

CLASS : 9th (Ninth) **Series : 9/Feb./2024**

रोल नं०

संस्कृत

(Only for Fresh/School Candidates)

समय : 3 घण्टे] *[पूर्णांक : 80*

- *कृपया जाँच कर लें कि इस प्रश्न-पत्र में मुद्रित पृष्ठ **8** तथा प्रश्न **15** हैं।*
- *प्रश्न-पत्र में सबसे ऊपर दिये गये **कोड नम्बर** को छात्र उत्तर-पुस्तिका के मुख्य-पृष्ठ पर लिखें।*
- *कृपया प्रश्न का उत्तर लिखना शुरू करने से पहले, प्रश्न का क्रमांक अवश्य लिखें।*
- *उत्तर-पुस्तिका के बीच में खाली पन्ना/ पन्ने न छोड़ें।*
- *उत्तर-पुस्तिका के अतिरिक्त कोई अन्य शीट नहीं मिलेगी। अतः आवश्यकतानुसार ही लिखें और लिखा उत्तर न काटें।*
- *परीक्षार्थी अपना रोल नं० प्रश्न-पत्र पर अवश्य लिखें। रोल नं० के अतिरिक्त प्रश्न-पत्र पर अन्य कुछ भी न लिखें और वैकल्पिक प्रश्नों के उत्तरों पर किसी प्रकार का निशान न लगाएँ।*
- *कृपया प्रश्नों के उत्तर देने से पूर्व यह सुनिश्चित कर लें कि प्रश्न-पत्र पूर्ण व सही है, **परीक्षा के उपरान्त इस सम्बन्ध में कोई भी दावा स्वीकार नहीं किया जायेगा।***

निर्देशः –

(i) प्रत्येकं खण्डम् अधिकृत्य उत्तराणि एकस्मिन् स्थाने क्रमेण लेखनीयानि।

(ii) प्रश्नसंख्या प्रश्नपत्रानुसारम् अवश्यमेव लेखनीया।

(iii) श्रेष्ठान् अंकान् प्राप्तये पठनीयः लेखः अपेक्ष्यते।

खण्डः 'क'

(अपठित-अवबोधनम्)

1. अधोलिखितं गद्यांशं पठित्वा प्रदत्तप्रश्नानाम् उत्तराणि यथानिर्देशं संस्कृतेन लिखत –

भारतवर्षे षड् ऋतवः सन्ति। तेषु वसन्तः ऋतुराजः कथ्यते। वसन्ते द्वौ प्रमुखौ उत्सवौ भवतः, वसन्तोत्सवः होलिकोत्सवः च। वसन्तोत्सवे सर्वत्र उत्सवो भवति। होलिकोत्सवः फाल्गुनमासस्य पूर्णिमायां भवति। सर्वे जनाः द्वेषं विस्मृत्य परस्परं मिलन्ति।

(अ) एकपदेन उत्तरत (केवलं ***प्रश्नद्वयम्***) – $2 \times 1 = 2$

(i) भारते कति ऋतवः भवन्ति ?

(ii) कः ऋतुराजः कथ्यते ?

(iii) किं विस्मृत्य सर्वे परस्परं मिलन्ति ?

www.mseducationtv.com

(ब) पूर्णवाक्येन उत्तरत (केवलं *प्रश्नद्वयम्*) - 2 × 2 = 4

(i) वसन्ते द्वौ प्रमुखोत्सवौ कौ भवतः ?

(ii) वसन्तोत्सवे सर्वत्र किं भवति ?

(iii) होलिकोत्सवः कदा भवति ?

(स) अस्य अनुच्छेदस्य कृते उपयुक्तं शीर्षकं संस्कृतेन लिखत। 1

(द) यथानिर्देशम् उत्तरत (केवलं *प्रश्नत्रयम्*) - 3 × 1 = 3

(क) 'वसन्तोत्सवः' इत्यस्य सन्धिच्छेदो भवति -

(i) वसन्तः + उत्सवः (ii) वसन्त् + उत्सवः

(iii) वसन्त + उत्सवः (iv) वसन्ते + उत्सवः

(ख) 'भवति' इति पदे कः लकारो वर्तते ?

(i) लट् लकारः (ii) लोट् लकारः

(iii) लृट् लकारः (iv) विधिलिङ्ग लकारः

(ग) 'षड् ऋतवः' इत्यत्र विशेषणपदमस्ति -

(i) षड् (ii) षड्ऋतवः

(iii) ऋतवः (iv) ऋतुः

(घ) 'वसन्तस्य' इति पदे विभक्तिः अस्ति -

(i) पंचमी (ii) चतुर्थी

(iii) षष्ठी (iv) सप्तमी

खण्डः 'ख'

(रचनात्मक-कार्यम्)

2. (क) भवतः नाम वर्चस्वः। रुग्णतावशात् अवकाशार्थं प्राचार्यं प्रति लिखितं पत्रं मञ्जूषापदैः पूरयत - 5 × 1 = 5

परीक्षाभवनम्

तिथि - 23-3-2024

सेवायाम्

(1) ....महोदयाः

रा० व० मा० विद्यालयः,

देहली।

श्रीमन्तः

सविनयं (2) .... अस्ति यद् अहं दिनद्वयात् (3) .... अस्मि। अस्मात् अद्य (4) ....आगन्तुं न शक्नोमि। कृपया दिन-द्वयस्य अवकाशं (5) .... अनुग्रहीष्यन्ति श्रीमन्तः।

भवतां शिष्यः

वर्चस्वः

मञ्जूषा

विद्यालयम्, निवेदनम्, प्रदाय, रुग्णः, प्राचार्याः

www.mseducationtv.com

(ख) निर्दिष्टचित्रं दृष्ट्वा मञ्जूषायां प्रदत्तशब्दैः उचितरिक्तस्थानानि पूरयित्वा लिखत - 5 × 1 = 5

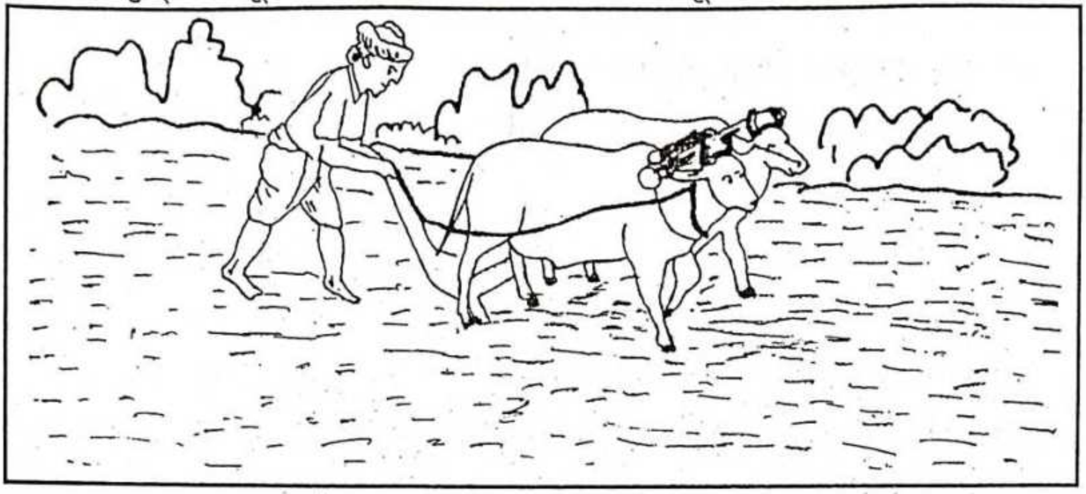

(i) .... हलं कर्षति।

(ii) अस्माकं देशः .... अस्ति।

(iii) कृषकः .... प्राक् उत्तिष्ठति।

(iv) वृषभौ हलं च कृषकस्य .... सन्ति।

(v) कृषकः .... बीजानि वपति।

मञ्जूषा

कृषिप्रधानः, क्षेत्रेषु, कृषकः, सूर्योदयात्, उपकरणानि

खण्डः 'ग'

(पठित-अवबोधनम्)

3. निम्नलिखितं गद्यांशं पठित्वा हिन्दीभाषया सप्रसङ्गसरलार्थं लिखत - 1 × 4 = 4

(क) पुरा कस्मिंश्चिद् ग्रामे एका निर्धना वृद्धा स्त्री न्यवसत्। तस्याः च एका दुहिता विनम्रा मनोहरा चासीत्। एकदा माता स्थाल्यां तण्डुलान् निक्षिप्य पुत्रीम् आदिशत् "सूर्यातपे तण्डुलान् खगेभ्यो रक्ष।" किञ्चिद् कालादनन्तरम् एकः विचित्रः काकः समुड्डीय तस्याः समीपम् आगच्छत्।

अथवा

(ख) परन्तु स्वार्थान्धो मानवः तदेव पर्यावरणम् अद्य नाशयति। स्वल्पलाभाय जनाः बहुमूल्यानि वस्तूनि नाशयन्ति। जनाः यन्त्रागाराणां विषाक्तं जलं नद्यां निपातयन्ति। तेन मत्स्यादीनां जलचराणां च क्षणेनैव नाशो भवति। नदीजलमपि तत्सर्वथाऽपेयं जायते।

www.mseducationtv.com

4. अधोलिखितश्लोकस्य हिन्दीभाषया सप्रसङ्गसरलार्थं लिखत - $1 \times 4 = 4$

(क) पिबन्ति नद्यः स्वयमेव नाम्भः,
स्वयं न खादन्ति फलानि वृक्षाः।
नादन्ति सस्यं खलु वारिवाहाः
परोपकाराय सतां विभूतयः।।

अथवा

(ख) निवर्तय मतिं नीचां परदाराभिमर्शनात्।
न तत्समाचरेद्धीरो यत्परोऽस्य विगर्हयेत्।।

5. अधोलिखितासु सूक्तिषु मात्र*द्वयोः* सूक्त्योः भावार्थं हिन्दीभाषया लिखत - $2 \times 2 = 4$

(क) आत्मनः प्रतिकूलानि परेषां न समाचरेत्।

(ख) सूर्यातपे तण्डुलान् खगेभ्यो रक्ष।

(ग) निनादय नवीनामये वाणि ! वीणाम्।

अथवा

अधोलिखितश्लोकस्य अन्वयं मञ्जूषातः उचित पदानि चित्वा पूरयत -

श्रूयतां धर्मसर्वस्वं श्रुत्वा चैवावधार्यताम्।
आत्मनः प्रतिकूलानि परेषां न समाचरेत्।।

धर्मसर्वस्वं (1) .... श्रुत्वा च एव (2) ....,
आत्मनः (3) .... परेषां न (4) ....।।

मञ्जूषा

अवधार्यताम्, समाचरेत्, श्रूयताम्, प्रतिकूलानि

6. अधः प्रदत्तं गद्यांशं पठित्वा प्रश्नानाम् उत्तराणि संस्कृतेन पूर्णवाक्येन लिखत (केवलं *प्रश्नत्रयम्*) - $3 \times 1 = 3$

अस्ति हिमवान् नाम सर्वरत्नभूमिः नगेन्द्रः। तस्य सानोः उपरि विभाति कञ्चनपुरं नाम नगरम्। तत्र जीमूतकेतुः इति श्रीमान् विद्याधरपतिः वसति स्म।

प्रश्नाः -

(क) किं नाम नगेन्द्रः अस्ति ?

(ख) कञ्चनपुरं नाम नगरं कुत्र विभाति ?

www.mseducationtv.com

(ग) नगरे कः वसति स्म ?

(घ) नगेन्द्रः कीदृशः अस्ति ?

7. निम्नलिखितश्लोकं पठित्वा प्रदत्तप्रश्नानामुत्तराणि संस्कृतेन पूर्णवाक्येन लिखत (केवलं ***प्रश्नद्वयम्***) - 2 × 1 = 2

गुणा गुणज्ञेशु गुणा भवन्ति,
ते निर्गुणं प्राप्य भवन्ति दोषाः।
आस्वाद्यतोयाः प्रवहन्ति नद्यः,
समुद्रमासाद्य भवन्त्यपेयाः।।

प्रश्नाः -

(क) गुणाः केषु गुणाः भवन्ति ?

(ख) गुणाः कदा दोषाः भवन्ति ?

(ग) कीदृशः नद्यः प्रवहन्ति ?

8. रेखाङ्कितपदानि आधृत्य कोष्ठकात् चित्वा प्रश्ननिर्माणं कुरुत (केवलं ***प्रश्नत्रयम्***) - 3 × 1 = 3

(क) सूर्योदयात् पूर्वमेव बालिका तत्रोपस्थिता। (कस्मात्, किम्)

(ख) खलानाम् मैत्री आरम्भगुर्वी भवति। (कः, केषाम्)

(ग) पर्यावरणरक्षणं धर्मस्य अङ्गम् अस्ति। (कस्य, कस्मिन्)

(घ) तुला मूषकैः भक्षिता आसीत्। (कुत्र, कैः)

9. प्रश्नपत्रे लिखित श्लोकान् विहाय ***'शेमुषी भाग-1'*** पुस्तकाद् ***एकं*** श्लोकं संस्कृतभाषया लिखत। 1 × 4 = 4

खण्डः 'घ'

(अनुप्रयुक्त-व्याकरणम्)

10. (क) दीर्घसन्धेः ***अथवा*** व्यंजनसन्धेः परिभाषां हिन्दीभाषया उदाहरणञ्च संस्कृतभाषया लिखत। 1 × 2 = 2

(ख) कर्मधारयसमासस्य ***अथवा*** द्वन्द्वसमासस्य परिभाषां हिन्दीभाषया उदाहरणञ्च संस्कृतभाषया लिखत। 1 × 2 = 2

(ग) कर्मकारकस्य ***अथवा*** सम्प्रदानकारकस्य परिभाषां हिन्दीभाषया उदाहरणञ्च संस्कृतभाषया लिखत। 1 × 2 = 2

11. यथानिर्दिष्ट-शब्दरूपाणि लिखत (केवलं ***प्रश्नचतुष्टयम्***) - 4 × 1 = 4

(क) 'बालक' शब्दस्य प्रथमा - एकवचने।

(ख) 'राम' शब्दस्य सप्तमी - बहुवचने।

(ग) 'रमा' शब्दस्य प्रथमा - बहुवचने।

www.mseducationtv.com

(घ) 'किम्' (पु०) शब्दस्य द्वितीया - एकवचने।

(ङ) 'मुनि' शब्दस्य तृतीया - एकवचने।

(च) 'देव' शब्दस्य द्वितीया - एकवचने।

12. यथानिर्दिष्टं धातुरूपाणि लिखत (केवलं *प्रश्नचतुष्टयम्*) - $4 \times 1 = 4$

(क) गम् धातोः लोट् लकारस्य प्रथमपुरुष - एकवचने।

(ख) 'पठ्' धातोः लट् लकारस्य उत्तमपुरुष - बहुवचने।

(ग) 'भू' धातोः लृट् लकारस्य मध्यमपुरुष - एकवचने।

(घ) 'पा' (पिब्) धातोः लृट् लकारस्य प्रथमपुरुष - द्विवचने।

(ङ) 'चल्' धातोः विधिलिङ्ग लकारस्य उत्तमपुरुष - एकवचने।

(च) 'लिख्' धातोः लट् लकारस्य मध्यमपुरुष - बहुवचने।

13. प्रदत्तोपपदविभक्तिषु उचितविभक्तिं कोष्ठकात् चित्वा लिखत (केवलं *प्रश्नचतुष्टयम्*) - $4 \times 1 = 4$

(क) स्वस्ति ....। (प्रजाः, प्रजायै)

(ख) .... पत्राणि पतन्ति। (वृक्षं, वृक्षात्)

(ग) मोहनः .... काणः अस्ति। (नेत्राभ्याम्, नेत्रेण)

(घ) अलम् ....। (विवादेन, विवादाय)

(ङ) .... परितः वृक्षाः सन्ति। (ग्रामं, ग्रामात्)

14. निम्नक्रियापदेभ्यः उपसर्गान् पृथक् कृत्वा लिखत (केवलं *प्रश्नद्वयम्*) - $2 \times 1 = 2$

(क) प्रविशति

(ख) विक्रीय

(ग) निर्गुणम्

खण्डः 'ङ'

(पाठाधारिताः बहुविकल्पीयाः प्रश्नाः) $16 \times 1 = 16$

15. (क) पर + उपकारः इत्यत्र किं सन्धिपदम् ?

(i) परुपकारः (ii) परापकारः

(iii) परोपकारः (iv) परेपकारः

(ख) 'स्नानार्थम्' इत्यत्र कः सन्धिविच्छेदः ?

(i) स्ना + अर्थम् (ii) स्थानेन + अर्थम्

(iii) स्न + अर्थम् (iv) स्नान + अर्थम्

www.mseducationtv.com

(ग) 'पंचानां वटानां समाहारः' इत्यत्र समस्तपदम् -

(i) पञ्चवटी (ii) पंचवट

(iii) पंचवटस्य (iv) पंचवटाय

(घ) 'मातापितरौ' इत्यस्मिन् पदे कः समासः ?

(i) द्विगुः (ii) द्वन्द्वः

(iii) तत्पुरुषः (iv) बहुव्रीहिः

(ङ) 'प्राचीनम्' इत्यस्य विलोमपदं किम् ?

(i) नवीनम् (ii) प्राचीरम्

(iii) अधिकम् (iv) न्यूनम्

(च) 'सूर्यास्तः' इत्यस्य विलोमपदम् -

(i) सूर्याय (ii) सूर्यस्तः

(iii) सूर्योदयः (iv) सूर्याय अस्तः

(छ) 'भूपतिः' इत्यस्य पर्यायपदं किम् ?

(i) शत्रुः (ii) कपिलः

(iii) नृपः (iv) अश्वः

(ज) 'पवनः' इत्यस्य पर्यायपदं किम् ?

(i) वाणी (ii) रसालः

(iii) गगनः (iv) समीरः

(झ) 'रुद् + तुमुन्' इत्यनयोः प्रकृतिप्रत्यययोगेन रूपं भवति -

(i) रोदतुम् (ii) रोतुम्

(iii) रुदितुम् (iv) रोदितुम्

(ञ) 'दृष्ट्वा' इत्यत्र प्रत्ययः अस्ति -

(i) दृश् + क्त्वा (ii) दृश् + त्वा

(iii) द्रस् + क्त्वा (iv) दृश् + तुम्

(ट) 'पञ्चाशत्' इत्यस्मिन् पदे का संख्या ?

(i) 95 (ii) 85

(iii) 50 (iv) 45

P. T. O.

www.mseducationtv.com

(ठ) '20' इति संस्कृतसंख्यापदं भवति -

(i) दश (ii) द्वादश

(iii) त्रिंशत् (iv) विंशतिः

(ड) 'गुणयुक्तः दरिद्रः' इत्यत्र किं विशेष्यपदम् ?

(i) गुणी (ii) दरिद्रः

(iii) युक्तः (iv) गुणयुक्तः

(ढ) 'अनश्वरः परोपकारः' अत्र विशेषणपदम् ?

(i) अनश्वरः (ii) परोपकारः

(iii) नाश्वरम् (iv) आश्वरः

(ण) घटिकां दृष्ट्वा समयेन रिक्तस्थानं संस्कृतपदेन पूरयत -

रामः प्रातः .... वादने उत्तिष्ठति।

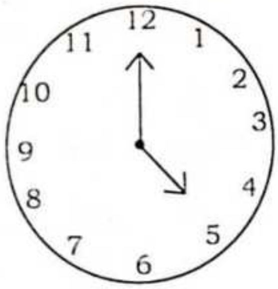

(i) द्वादश (ii) त्रयः

(iii) सप्त (iv) पञ्च

(त) अहं प्रातः .... भ्रमणाय गच्छामि।

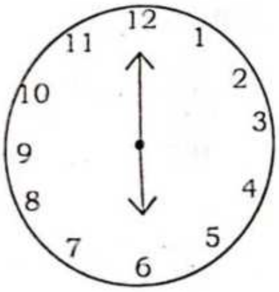

(i) चतुर्वादने (ii) त्रिवादने

(iii) षड्वादने (iv) दशवादने

www.mseducationtv.com